

Haan, J. de, 'Hier ziet men uit paleizen'. *Het Groninger interieur in de zeventiende en achttiende eeuw* (Dissertatie Nijmegen 2005, Groninger historische reeks XXXI; Assen: Van Gorcum, 2005, xxxii + 629 blz., €39,95, ISBN 90 232 4156 8).

Op dit boek is Johan de Haan aan de Radbouduniversiteit te Nijmegen gepromoveerd. Het is een geslaagde proeve van ambachtelijkheid. Hoewel de auteur nog jong is, ademt het een weldadig aandoende ouderwetse degelijkheid. Dit boek gaat over interieurs in de stad Groningen en het Groningse platteland in de zeventiende en achttiende eeuw. In vier hoofdstukken die elk een halve eeuw omvatten, beschrijft de auteur systematisch de bouwactiviteit, de stilistische ontwikkelingen, de opzet en indeling van de huizen, de vaste elementen (als vensters, deuren, wanden, zoldering, vloeren), en, tenslotte, de losse inrichting (het meubilair, verlichting). Deze hoofdstukken vormen de kern van zijn onderzoek. Ze worden voorafgegaan door een extraatje: een hoofdstuk over de Groninger ambachtslieden en een hoofdstuk over de opdrachtgevers. Het geheel is ingeklemd in een voorbeeldige inleiding en een wat korte conclusie.

In de inleiding geeft de auteur een summier, maar doeltreffend overzicht van de Nederlandse interieurgeschiedenis, die vooral dankzij het werk van de Leidse hoogleraar Willemijn Fock de afgelopen vijftientig jaar substantiële vooruitgang geboekt heeft – al is het ook duidelijk hoeveel er nog moet worden gedaan. Deze vooruitgang is gecodificeerd in het door haar geredigeerde overzichtswerk *Het Nederlandse interieur, 1600-1900* uit 2001. In de trant van dit handboek heeft ook De Haan zijn onderzoek gedaan. De Haan geeft vervolgens aan over welke bronnen hij voor Groningen heeft kunnen beschikken en hoe hij ze wil gebruiken. Zo geeft hij te kennen veel boedelbeschrijvingen te hebben gebruikt, maar ze slechts kwalitatief te verwerken. In de inleiding gaat hij ook in op de grote hedendaagse belangstelling voor interieurs, op het beeld over het interieur in het algemeen en in Groningen in het bijzonder zoals dat gevormd is op basis van geschiedschrijving en de inrichting van stijkkamers. Met zijn onderzoek voldoet hij aan de basis opdracht van elke historicus: hij gaat terug naar de bronnen en herijkt het beeld dat maar al te vaak is overgeverfd zonder dat eerst fatsoenlijk de oude verflagen verwijderd zijn.

In zijn vier centrale hoofdstukken geeft De Haan ons een zakelijke beschrijving van de ontwikkeling van het Groninger interieur. De inrichting wordt systematischer en rijker: nieuwe vertrekken verschijnen, nieuwe elementen als de gang, de schuifdeur en dus de suite komen op, het huis wordt lichter door veranderingen in de vensters, de vloerbedekking en de wandbedekkingen worden diverser. Volgens de auteur begint al in de eerste helft van de zeventiende eeuw de vertrekkendifferentiatie met een aparte slaapkamer, en is dat proces voor de stedelijke elite al in de tweede helft van de zeventiende eeuw zo goed als voltooid. In de eerste helft van de achttiende eeuw vinden echter met de opmars van de gang en de voorkamer, de suite en de trap de

belangrijkste vernieuwingen plaats in de indeling van het huis.

De achttiende eeuw krijgt aanzienlijk meer aandacht dan de zeventiende: zo'n 250 tegenover zo'n 150 bladzijden. Het merendeel van het verschil kan verklaard worden door de beschrijving van de vaste elementen. In de achttiende eeuw besteedt De Haan veel meer ruimte aan de wandbekleding. Voor de eerste helft van de achttiende eeuw gaat hij uitgebreid in op het goudleer, en voor de tweede helft op het geschilderd behang – waarmee tegelijkertijd twee andere belangrijke veranderingen genoemd zijn.

De Haans conclusie is wat kort. Een boek zoals dit, laat zich ook moeilijk samenvatten. Het ontleent zijn waarde aan het feit dat het een gedegen naslagwerk is geworden. Zoals de auteur zelf al aangeeft, kan nu vervolgonderzoek worden gedaan om zijn onderzoek te verfijnen. En dat is ook nodig. Het nadeel van de beschrijvende stijl is namelijk dat dit boek weliswaar gemakkelijk te gebruiken is voor iemand die wil nakijken hoe een Gronings huis er in een bepaalde periode in het algemeen uitzag, maar tegelijkertijd is de beschrijving òf zo precies naar een concreet voorbeeld òf zo algemeen en zo weinig gedifferentieerd naar sociale groepen dat vergelijkingen moeilijk te maken zijn. Wanneer men de inhoudsopgave bekijkt, ziet men veel vertrekken en voorwerpen in periodes die men zo ook tegenkomt in het genoemde boek van Fock, maar ook elders. Albast hoort bij de zeventiende eeuw, mahoniehout tweede helft achttiende eeuw; kachels komen nauwelijks voor in de periode voor 1800; meubels worden in de achttiende eeuw diverser – zowel tafels als bergmeubels. In de tweede helft van de achttiende eeuw wijdt de schrijver een aparte subparagraaf aan buffetten en commodes. Het zijn op zich geen resultaten die verrassend zijn. Dat is niet de schuld van de auteur. Groningen past domweg goed in het algemene beeld. Het is op dit niveau niet echt afwijkend. De auteur werkt namelijk wel met hele globale categorieën – stadshuizen, platteland, borgen en buitenhuizen.

Zoals gezegd, de auteur heeft ons twee extraatjes gegeven: de gilden en de opdrachtgevers. Met name in deze hoofdstukken, maar ook in de overige, probeert hij wel aan te geven onder welke invloeden – Hollandse, Duitse – de ontwikkelingen in Groningen hebben plaats gevonden, maar het vergt nog veel gedetailleerder onderzoek om deze vraag te beantwoorden. Het zou interessant zijn wanneer hijzelf of iemand anders onderzoek zou doen naar de adel en de steden in het aangrenzende Noord-Duitsland, om op die manier directer overeenkomsten en verschillen, voorsprong en achterstand te kunnen vaststellen. Én het zou ook interessant zijn, wanneer er concreet gekeken werd naar de werking van sociale netwerken, de contacten tussen de gilden, tussen de ambachtslieden, tussen opdrachtgevers, het gebruik van voorbeelden om de gevonden verschillen en overeenkomsten in materiële cultuur te kunnen verklaren vanuit de sociale werkelijkheid. Daarbij zouden opnieuw de boedelbeschrijvingen een goede dienst kunnen bewijzen – en dit keer hopelijk ook kwantitatief. Een vleugje Wageningen bij deze Leids geïnspireerde studie zou haar nog mooier hebben gemaakt.

Tot slot wil ik de auteur graag prijzen voor de vele illustraties in zijn boek waardoor het enerzijds zijn waarde als naslagwerk nog versterkt, en het anderzijds het betoog beter controleerbaar maakt omdat de illustraties een

wezenlijk onderdeel van zijn argumentatie uitmaken.

Anton Schuurman

Heertum, C. van, Jongenelen, T., Lamoen, F. van, ed., *De andere achttiende eeuw. Opstellen voor André Hanou* (Nijmegen: Vantilt, 2006, 304 blz., ISBN 90 77503 67 6).

Historici die gespecialiseerd zijn in de literaire en/of cultuurgeschiedenis van de achttiende eeuw, weten wie Jan van Hoogstraten, Pieter van der Veer, Jacob Campo Weyerman, Pieter Bakker, Philippus Verbrugge en Jan Kinker waren. En misschien kennen zelfs zij niet iedereen uit dit rijtje. Achter de namen gaan in veel gevallen oplichters, querulanten en hekeldichters schuil. Ongetwijfeld is het voor ingewijden een aardige en misschien zelfs hier en daar nuttige tijdspassing om kennis te nemen van verhalen over tot nu toe onbekende feiten uit hun levens.

Maar voor iemand die niet uitgebreid in het onderwerp is ingevoerd, leest zo'n parade van obscure feiten uit leven en werk van deze personen als een buitenlands roddelblad. Het ziet er fraai en aantrekkelijk uit met glossy foto's en smakelijk ogende teksten. Maar na enig bladeren slaat de verveling toe. Waarom zou ik dit willen weten? De hoofdpersonen zijn me vreemd, en daarom lijken de producten van de Nederlandse roddelpers toch een stuk smakelijker. De bekendheid van de hoofdpersonen is de bestaansreden van het genre, zo besef je weer eens.

Iets dergelijks overkomt de lezer van deze feestbundel die gemaakt werd ter gelegenheid van het afscheid van de Nijmeegse hoogleraar achttiende-eeuwse literatuurgeschiedenis André Hanou. Deze heeft zich altijd uitgebreid bezig gehouden met de achterkant van de literatuur, en dan met name met schrijvers die in de canon niet te vinden zijn. De titels uit zijn lange lijst van publicaties, lijken een even lange optocht van schimmige schuinsmarcheerders. Hij heeft daarbij duidelijk weten te maken wat de feiten over broodschrijverij, boevendom, satire en marginale levens bijdroegen aan de vermeerdering van onze kennis van deze periode. In tegenstelling daarmee, schieten de artikelen van deze bundel in dat laatste schromelijk tekort.

Het wordt hier en daar wel zonder succes geprobeerd. 'Belangrijker is, dat het gedicht in de cultuurgeschiedenis onderbelicht is gebleven [...] al is de tekst [...] een satire op de twisten en haarkloverijen binnen de Gereformeerde Kerk aan het einde van de zeventiende eeuw [...] waarmee de *Coccejaanse Venus* geplaatst kan worden in de ontwikkelingsgang naar de nieuwe tijd'. Omdat Elly Groenenboom-Draai in haar artikel over dit gedicht nergens meer terugkomt op deze deftige situering, blijft de lezer uiteindelijk in het ongewisse over het precieze belang van dit gedicht voor de (cultuur)geschiedenis van de achttiende eeuw. Dat er regelmatig de draak werd gestoken met de orthodoxie is geen nieuws. Wat het gedicht van Van Hoogstraten dan toch zo belangrijk maakt, wordt niet duidelijk.

'Het intekenproject is een zeer interessant onderzoeksonderwerp en ik hoop hier zeker nog een keer op terug te komen', schrijft Jan Bruggeman over een verder niet verschenen werk van Jacob Campo Weyerman. Die lezer hoopt nu juist dat Bruggeman een ander onderwerp zal zoeken, want nergens wordt